

KATARZYNA BRAUN

RODZINNE UWARUNKOWANIA ZAANGAŻOWANIA MŁODZIEŻY W WOLONTARIAT

Wolontariat staje się w ostatnim dziesięcioleciu w Polsce zjawiskiem bardzo popularnym. Obserwujemy wielu ludzi, w różnym wieku, którzy angażują się w pomoc potrzebującym. Nie sposób w jednym artykule ująć różnorodność motywacji, jaką kierują się wolontariusze, i form pracy, które podejmują. Niniejsze rozważania w sposób szczególny odnoszą się do wolontariatu młodzieżowego oraz do znaczenia, jakie w tym zaangażowaniu odgrywa środowisko rodzinne. Pierwsza część artykułu została poświęcona analizie teoretycznej zagadnienia, natomiast druga zawiera podsumowanie przeprowadzonych w tym obszarze badań. Na podstawie przedstawionych treści podjęta została próba odpowiedzi na pytania:

– W jakim stopniu atmosfera domu rodzinnego oraz zaangażowanie rodziców w pomoc potrzebującym mają wpływ na podejmowanie działalności wolontarystycznej młodzieży?

– W jakim zakresie środowisko rodzinne może stanowić wsparcie dla młodych wolontariuszy w trakcie ich pracy?

RODZINA ŚRODOWISKIEM ŻYCIA I ROZWOJU

Rodzina w życiu każdego człowieka stanowi podstawowe środowisko życia i rozwoju. W niej człowiek przychodzi na świat, nawiązuje pierwsze relacje, uczy się szacunku i miłości. W. Bołoz twierdzi, że wśród wielu instytucji

zajmujących się uspołecznianiem dzieci i młodzieży właśnie rodzina najlepiej realizuje to zadanie¹.

Dziecko już w najwcześniejszym okresie swego życia powinno poznawać indywidualne i wspólne dobro. Wyjątkowo mocne powiązanie w rodzinie dobra indywidualnego z dobrem wspólnym sprawia, że staje się ona najistotniejszym środowiskiem wychowawczym. Stanowi podstawę do właściwego poznania i nauczenia się przez dziecko niezbędnych w procesie jego socjalizacji pojęć i form poprawnego zachowania. Już małe dziecko, wchodząc w życie rodzinne, w sposób systematyczny zapoznaje się z pojęciem dobra wspólnego, które potrafi łączyć z własnym dobrem indywidualnym. Więcej, dość wcześnie angażuje się w życie rodzinne, jest świadkiem problemów życiowych rodziny, angażuje się w nie emocjonalnie, poznaje określone reguły postępowania, które regulują wzajemne stosunki między ludźmi. Poznaje zasady dobrego postępowania i właściwego rozeznania, co jest dobre, a co złe².

Dość wcześnie pojawia się u dziecka – w takim wychowaniu – pojęcie prawa i obowiązku, poczucie odpowiedzialności, których przestrzeganie ma zapewnić skuteczne osiągnięcie dobra wspólnego, a pośrednio też dobra indywidualnego. „W prawidłowo funkcjonującej rodzinie dziecko uczy się współdziałania z innymi osobami, poznaje plan życiowy i sposób postępowania rodziców, rodzeństwa, przyswajają sobie zespół określonych wartości. Środowisko rodzinne dostarcza niezbędnych elementów do poprawnego kształtowania się postaw pomocy potrzebującym, staje się niejako ich mikromodelem działań altruistycznych. Stanowi sytuację treningową do formułowania się takich pojęć u dziecka, które będą mu pomagać w odpowiedzialnym podejmowaniu jego obowiązków szkolnych, a później związanych z pracą zawodową i z obowiązkami małżeńsko-rodzinnymi: rolami żony i męża, matki i ojca”³. W rodzinie, jak w żadnym innym środowisku, na pierwszy plan wysuwają się kontakty personalne, a na ich tle dopiero kontakty rzeczowe. Kontakty te mają duży ładunek emocjonalny, wnoszą atmosferę bezpośredniości i otwartości, wzajemnego zaufania i życzliwości, wierności i oddania.

---

¹ Por. W. B o ł o z, *Promocja osoby w rodzinie*, Warszawa: Wyd. ATK–Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „Adam” 1998, s. 183.

² Por. E. L e s z c z u k, *Wychowanie prospołeczne*, [w:] *Wychowanie w rodzinie*, red. F. Adamski, Kraków: WAM 1982, s. 301-302.

³ Tamże, s. 303.

E. Leszczuk zwraca uwagę na dwie przyczyny, poprzez które klimat rodzinny jest szczególnie ważny w wychowaniu prospołecznym. Jego zdaniem „[...] rodzina stanowi wyjątkowe środowisko wychowawcze, odpowiadające potrzebom naturalnym dziecka, a przede wszystkim jego potrzebom psychicznym, takim jak: potrzeba miłości, poczucia bezpieczeństwa i bliskości, przynależności i szacunku, godności i piękna, wzoru i ideału. Dzięki zaspokojeniu tych potrzeb kształtuje się w młodym człowieku pozytywny stosunek do ludzi, ufne spojrzenie w przyszłość. Ponadto klimat rodzinny czyni bardzo skutecznym oddziaływanie pedagogiczne i wychowawcze. Podawane zakazy i nakazy, normy postępowania, tak istotne dla przyszłego życia, jak pojęcie dobra osobistego i wspólnego, obowiązku i odpowiedzialności, sensu życia i otwartości na wartość drugiego człowieka – życzliwość i altruizm, głęboko zapadają w psychikę dziecka. Następuje proces internalizacji, a więc włączenia przez dziecko w swoją strukturę osobowości wartości, norm i zasad uznawanych przez rodzinę”⁴.

Podobne stanowisko prezentuje P. Poręba. Według tego autora „[...] rodzina pełna, prawidłowo funkcjonująca, w której panuje właściwa atmosfera emocjonalno-wychowawcza, gdzie wszyscy mają swoje prawa i obowiązki, jest jednym z najważniejszych środowisk wychowawczych dziecka w kształtowaniu jego postaw: życzliwości, sympatii, altruizmu, tj. postaw prospołecznych. Dziecko otaczane w rodzinie rozumną miłością i umiejętnie wychowywane rozwija w sobie życzliwość, sympatię nie tylko w stosunku do swoich najbliższych, ale do każdego spotkanego człowieka. Chętnie spieszy z pomocą innym, potrafi współczuć i opiekować się słabszymi”⁵.

I. Obuchowska dodatkowo zwraca uwagę na dokonujący się w środowisku rodzinnym mechanizm uczenia się przez modelowanie, zwany też uczeniem się przez identyfikację, który polega na przejmowaniu psychicznych właściwości modelu, jego upodobań, motywacji, sposobu przeżywania. Uczenie się poprzez modelowanie kształtuje się przez obserwację modelu, a także mimowolnie przez codzienne przebywanie w jego towarzystwie. Jaki więc będzie przykład rodziców dotyczący wartości, współdziałania, empatii, jaki będzie ich pogląd na świat i na miejsce w nim pojedynczego człowieka, taka w znacznej mierze będzie społeczna dojrzałość ich dorastających dzieci⁶.

---

⁴ Tamże, s. 303-304.

⁵ P. P o r ę b a, *Psychologiczne uwarunkowania życia rodzinnego*, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1981, s. 48-55.

⁶ Por. I. O b u c h o w s k a, *Drogi dorastania*, Warszawa: WSiP 1996, s. 37.

Przytoczone powyżej stanowiska wskazują na duże znaczenie rodziców i środowiska rodzinnego w procesie kształtowania w wychowanku zachowań nastawionych na dobro drugiego człowieka. Rodzice stanowią pierwszy wzór zachowań mających na celu dobro człowieka, wprowadzają w świat wartości, zasad postępowania. Można zatem przyjąć, że przykład rodziców, ich stosunek do problemów społecznych i ludzi potrzebujących pomocy jest jednym z czynników mających wpływ na podejmowanie zachowań pomocowych przez młodzież.

SPECYFIKA MŁODZIEŻOWEGO WOLONTARIATU

Wolontariat definiowany jest jako bezpłatne, świadome i dobrowolne działanie na rzecz innych osób potrzebujących pomocy, wykraczające poza związki rodzinno-koleżeńsko-przyjacielskie⁷. Jego rozwój związany jest z kongresem zorganizowanym w 1975 r. przez Caritas, który wyznaczył punkt zwrotny w działaniach pomocowych – zwrócił mianowicie uwagę na niewydolność polityki społecznej wobec najbardziej potrzebujących i wskazał na konieczność podejmowania działań mających na celu usuwanie przyczyn problemów społecznych⁸.

Zorganizowana działalność wolontarystyczna istnieje w Polsce od 1989 r. i wiąże się z rozwojem organizacji pozarządowych. Od 1995 r. powstają w naszym kraju Centra Wolontariatu, które w sposób szczególny promują ideę wolontariatu oraz wspierają osoby zainteresowane pracą ochotniczą. Od roku 2003 wolontariat jest uregulowany prawnie Ustawą o działalności pożytku publicznego i wolontariacie⁹.

Problematyka wolontariatu zyskuje w dzisiejszych czasach coraz większe znaczenie nie tylko z powodu konkretnej pomocy oferowanej potrzebującym, ale także ze względu na zakres wartości, jakie sobą obejmuje, czyli: postawienie w centrum zainteresowań człowieka, zwrócenie uwagi na najsłabszych i najbardziej cierpiących, odpowiedzialność za życie społeczne, sz-

---

⁷ Por. J. I z d e b s k a, *Dziecko w rodzinie u progu XXI wieku*, Białystok: Trans Humana 2000, s. 140; por. także: M. O c h m a n, P. J o r d a n, *Jak pracować z wolontariuszami*, Warszawa: Boris 1997, s. 15.

⁸ Por. S. G a r o ņ s k i, *Ochotnicy miłości bliźniego*, Warszawa: Więź 1999, s. 23-24.

⁹ Ustawa o Organizacjach pożytku publicznego i wolontariacie z dn. 24 kwietnia 2003 r., Dz. U. z dn. 29 maja 2003 r., nr 96, poz. 873.

cunek dla innych, bezinteresowność w działaniach solidarnościowych, dzielenie własnego istnienia z istnieniem innych¹⁰.

Wolontariuszem może zostać każda osoba, bez względu na wiek, płeć, stan zdrowia, która dobrowolnie i nieodpłatnie chce świadczyć pomoc potrzebującym¹¹. Nie wymaga się od wolontariusza posiadania specjalistycznych kwalifikacji i umiejętności. Są one uzależnione od miejsca wykonywanej pracy, zatem to, na co powinno się zwracać szczególną uwagę, dotyczy właściwego „dopasowania” wolontariusza do zakresu wykonywanej przez niego służby. Podstawowym warunkiem zaangażowania powinna być chęć samego wolontariusza i organizacja przez niego czasu wolnego.

Zakres działań wolontariuszy jest bardzo szeroki i może polegać na niesieniu najprostszej pomocy potrzebującym – od udziału w opiece nad chorymi, ludźmi starszymi poprzez organizację czasu wolnego dzieciom po uczestniczenie w organizowaniu akcji charytatywnych i zbiórek.

Prowadzone corocznie badania nad społecznym zaangażowaniem Polaków dowodzą, że pomimo spadku ogólnej liczby osób angażujących się w wolontariat, wzrasta liczba młodych wolontariuszy. Ochotnikami zostają coraz częściej gimnazjaliści i młodzież uczęszczająca do szkół ponadgimnazjalnych¹². Z danych uzyskanych w Centrach Wolontariatu w Polsce wynika, że coraz więcej nauczycieli i wychowawców obok innych kół zainteresowań proponuje młodzieży także zaangażowanie w wolontariat poprzez tworzenie młodzieżowych lub szkolnych klubów wolontariusza. W świetle komentarzy do Ustawy, w wypadku osób, które nie są pełnoletnie, warunkiem zaangażowania jest zgoda ich przedstawiciela ustawowego (najczęściej rodzica). Dlatego uprawnione do zawierania umów z wolontariuszami podmioty, które chcą przyjąć niepełnoletniego wolontariusza, muszą poprosić

---

¹⁰ Por. G a r o Ń s k i, *Ochotnicy miłości bliźniego*, s. 26-27. Są to wartości wypracowane przez uczestników I Międzynarodowego Kongresu Wolontariatu, który odbył się w 1975 r. w Rzymie.

¹¹ Jeśli chodzi o wiek wolontariusza wymaga się, aby osoby niepełnoletnie przedstawiły pisemną zgodę opiekunów prawnych – por. K. K o ł o d z i e j, *Na prawo patrz*, [w:] *Wolontariat w Ośrodkach Pomocy Społecznej*, red. M. Bełdowska, Warszawa: Centrum Wolontariatu 2008, s. 50.

¹² Coroczne badania, przeprowadzane przez firmę SMG/KRC na zlecenie Centrum Wolontariatu i Stowarzyszenia KLON/JAWOR od roku 2001, noszące nazwę „Wolontariat i filantropia Polaków”, dają jedynie możliwość wychwycenia głównych tendencji, jakie towarzyszą rozwojowi wolontariatu w Polsce; <http://www.wolontariat.org.pl/strona.php?p=90> (5.12.2008); <http://civicpedia.ngo.pl/ngo/420144.html> (20.12.2008).

kandydatów o przedstawienie pisemnej zgody rodziców lub opiekunów, i nie ma od tej zasady wyjątków¹³.

Warto podkreślić również, że wolontariusze powinni spełniać takie same kwalifikacje, jakich wymaga się od osób, które zajmują się powierzonymi im zadaniami w ramach wykonywanej pracy zawodowej. Obowiązek posiadania określonych kwalifikacji uzależniony jest od charakteru wykonywanych przez wolontariusza świadczeń, dlatego tylko w niektórych, szczególnych przypadkach chęć zostania wolontariuszem musi być potwierdzona spełnianiem specjalistycznych wymagań. Tu może pojawić się kolejna wątpliwość związana z doświadczeniami, czy raczej brakiem doświadczeń, i tym bardziej konieczności posiadania potwierdzających je zaświadczeń u młodych wolontariuszy. Ten argument nie powinien jednak nikogo zniechęcać do współpracy z młodzieżą, gdyż w każdym miejscu istnieją takie przestrzenie działalności, w których nie potrzeba specjalistycznych umiejętności poświadczonych odpowiednim certyfikatem. W wielu miejscach wystarczy zwykła obecność, rozmowa, pomoc w prostych czynnościach życiowych¹⁴ czy tylko dobra wola tych, którzy chcą młodym osobom pomóc w zorganizowaniu ich pracy wolontarystycznej. Do specyfiki wolontariatu młodzieżowego należy także jego grupowy charakter, gdzie praca na rzecz potrzebujących jest połączona z systemem szkolenia i systematycznymi spotkaniami¹⁵.

W młodzieżowym wolontariacie mamy do czynienia z ludźmi, których osobowość dopiero się kształtuje. W pierwszej kolejności mają oni potrzebę poznania samych siebie, określenia siebie, znalezienia swojego miejsca w życiu¹⁶. B. Kromolicka określa wolontariat jako miejsce pozwalające na samorealizację, stwarzające okazję dla tych, którzy poszukują kontaktów z innymi ludźmi. Zdaniem przywoływanej autorki, wolontariusz w pomaganiu innym odkrywa tajemnice, które w życiu prywatnym pozostają w ukryciu, i nierzadko są to te strony ludzkich przeżyć, które wiążą się z cierpieniem, bólem, rozpaczą, samotnością i depresją. Odkrywa też wartość piękna – piękn-

---

¹³ Por. K o ł o d z i e j, *Na prawo patrz*, s. 47.

¹⁴ K. B r a u n, K. W ę d r y c h o w i c z, *Wolontariat Młodzieżowy*, Lublin: Centrum Wolontariatu w Lublinie 2007, s. 17.

¹⁵ Więcej informacji na temat młodzieżowych grup wolontariatu zob. w: E. K a m i ń - s k a, *Młodzieżowy wolontariat*, Radom: Arka 2005 oraz K. B r a u n, K. W ę d r y c h o w i c z, *Młodzieżowe Kluby Wolontariusza*, Lublin: Centrum Wolontariatu 2008.

¹⁶ Por. K a m i ń s k a, *Młodzieżowy wolontariat*, s. 19.

no życia, piękno człowieka, jego szczerść, radość, walkę i zwycięstwo¹⁷. Przywołane stanowisko wskazuje na wartość wychowawczą tkwiącą w wolontariacie. Zatem warto, przy uwzględnieniu wszelkich ograniczeń związanych z wiekiem, wspierać młodzież w podejmowaniu działań na rzecz potrzebujących.

RAPORT Z BADAŃ¹⁸

Terytorialny zasięg badań ograniczono do województwa lubelskiego, zaś bezpośrednim ich terenem, w ujęciu instytucjonalnym, były szkoły gimnazjalne i ponadgimnazjalne, w których w czasie przeprowadzania badań funkcjonowały Szkolne Kluby Wolontariusza¹⁹ (SzKW) (w badaniach wzięła udział młodzież z sześciu funkcjonujących podczas przeprowadzania badań Szkolnych Klubów Wolontariusza z Lublina, Chełma, Lubartowa, Opola Lubelskiego, Ostrowa Lubelskiego) oraz Centrum Duszpasterstwa Młodzieży (CDM) Archidiecezji Lubelskiej²⁰ (osiem grup), w ramach którego działają grupy młodzieżowego wolontariatu.

Ogółem przebadano 168 osób w wieku 13-19 lat. Wszystkie te osoby w trakcie przeprowadzania badań były zaangażowane w różne formy wolontariatu dłużej niż przez 6 miesięcy.

Badani wolontariusze są uczniami szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych, którzy zdecydowanie przeważali (stanowili 69,6% ogółu badanych). Proporcje te można tłumaczyć z jednej strony prawidłowościami rozwoju społecznego młodzieży – w drugiej fazie adolescencji młodzież zaczyna bardziej interesować się innymi i ich potrzebami. Inną przyczyną tej pra-

---

¹⁷ Por. B. K r o m o l i c k a, *Działalność Koła Wolontariatu Studenckiego na rzecz dzieci potrzebujących pomocy*, [w:] *W służbie dziecku*, red. J. Wilk, Lublin: KPR KUL 2001, t. III, s. 164.

¹⁸ Przedstawione wyniki badań stanowią wycinek szerszych badań dotyczących zaangażowania młodzieży w wolontariat.

¹⁹ Szkolne Kluby Wolontariusza są jedną z form aktywności pozalekcyjnej młodzieży szkolnej. Na terenie każdej ze szkół powoływane są na mocy Uchwały Rady Pedagogicznej, mają swoje regulaminy określające zasady funkcjonowania. Pierwsze takie kluby na terenie województwa lubelskiego powstały w 2000 roku w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych w Zamościu, w II LO im. P. Firlęja w Lubartowie oraz w LO w Janowie Lubelskim.

²⁰ W związku z tym, że nie w każdej szkole funkcjonuje Klub Wolontariusza, a placówki niechętnie przyjmują wolontariuszy niepełnoletnich indywidualnie, niezorganizowanych w grupy, w 2006 roku Centrum Duszpasterstwa Młodzieży Archidiecezji Lubelskiej zaczęło tworzenie pozaszkolnych grup młodych wolontariuszy. Obecnie wolontariat młodzieżowy ma odrębną osobowość prawną – Stowarzyszenie Akademia Wolontariatu.

widłowości może być fakt, że placówki, na rzecz których pracują wolontariusze, zdecydowanie chętniej przyjmują starszych wolontariuszy, obawiając się, że młodszymi trzeba poświęcić więcej czasu, a i ich możliwości niesienia pomocy są zdecydowanie mniejsze. Organizacja pracy wolontariuszy w wieku gimnazjalnym wymaga od opiekuna więcej zaangażowania, towarzyszenia, dlatego też więcej Szkolnych Klubów Wolontariuszy powstaje w szkołach ponadgimnazjalnych niż gimnazjalnych.

W przeprowadzonych badaniach podjęta została próba odpowiedzi na następujące pytania:

– Jak wolontariusze określają atmosferę panującą w swoim domu rodzinnym i czy istnieją związki między rodzajem atmosfery domowej a zaangażowaniem młodzieży w wolontariat?

– Skąd wolontariusze czerpią wzorce swoich zachowań i czy są wśród tych wzorców rodzice?

– Czy rodzice wolontariuszy sami angażują się w wolontariat i jaki jest ich stosunek do zaangażowania dzieci w wolontariat?

Atmosfera domowa wolontariuszy

P. Poręba twierdzi, że środowisko rodzinne tworzy zespół warunków i przedmiotów – zarówno materialnych, jak i niematerialnych – oraz żyjące w tej przestrzeni osoby, złączone ze sobą w oryginalny i niepowtarzalny sposób: węzłami krwi i pokrewieństwa. Nie jest to układ statyczny, wszystkie elementy środowiska wchodzą ze sobą w różnego rodzaju powiązania, stosunki i relacje. Bezpośrednim ich wynikiem, wypadkową, jest atmosfera domowa, klimat rodzinny²¹. J. Wilk na podstawie analizy licznych źródeł podaje trzy zasadnicze typy rodzin ze względu na panującą w nich atmosferę: rodzinę o atmosferze demokratycznej, autokratycznej i bezładnej. W rodzinie o atmosferze demokratycznej istnieją najbardziej pożądane warunki dla prawidłowego wychowania. Panuje w niej wzajemna życzliwość i zaufanie. Rodzice liczą się z potrzebami dzieci, ale też nie ulegają wszystkim ich zachciankom. Stwarzają warunki do przejawiania przez dziecko inicjatywy, posługują się częściej nagrodami niż karami, stosują perswazję oraz pobudzają ambicję i samokontrolę dzieci. W rodzinie tej funkcjonują normy porządkujące życie.

---

²¹ Por. P. P o r ę b a, *Atmosfera wychowawcza*, „Sprawozdania TN KUL” 18(1970), s. 56-58.

Przeciwieństwem takiej rodziny jest rodzina o atmosferze autokratycznej, w której w relacjach rodziców z dziećmi rządzi strach. Rodzice nie liczą się z potrzebami dzieci, odgórnie ustalają wykaz norm, zakazów i nakazów. Każdy członek rodziny ma ściśle określone sposoby zachowania się. Odstępstwa od tych zasad nie są tolerowane. Rodzice stosują ścisłą kontrolę i wymagają od dziecka bezwzględnego posłuszeństwa, a za przekroczenia spotykają go represje. Równie niesprzyjające warunki wychowawcze istnieją w rodzinie o atmosferze beładnej. Relacjami w takiej rodzinie rządzi przypadek, chaos, zamęt, niezdecydowanie i niekonsekwencja. Dotyczy to przede wszystkim relacji rodziców z dzieckiem. W rodzinie takiej nie istnieją w zasadzie żadne normy, nie przywiązuje się do nich wagi, stale się je bezkarnie przekracza²².

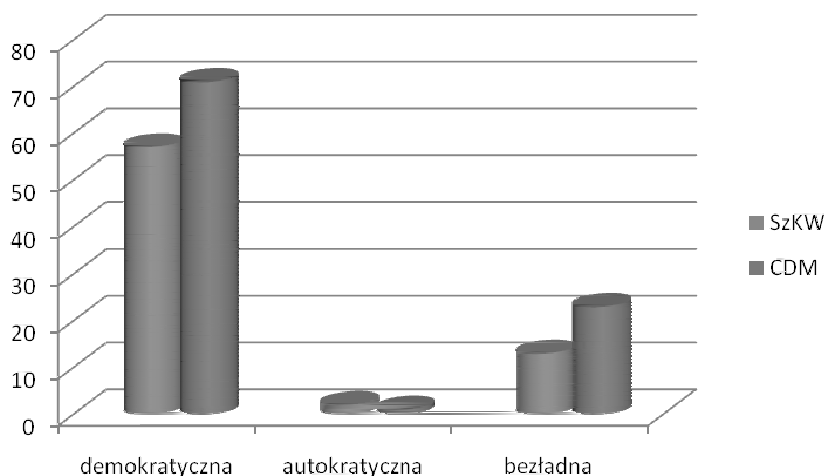
Podczas badań młodzież otrzymała krótkie opisy wyżej wymienionych typów rodzin i miała za zadanie wskazać, który z opisów najbardziej oddaje atmosferę jej domu rodzinnego. Z uzyskanych odpowiedzi wynika, że najczęściej osób postrzega swoją rodzinę jako tę, w której panuje atmosfera demokratyczna (76,2% badanych). Domowników łączą bliskie więzi emocjonalne, często rozmawiają oni o swoich radościach i problemach. Wspólnie spędzają czas, rodzice interesują się tym, co robią ich dzieci, starają się wspierać je w podejmowanych działaniach. Atmosfera beładna, która zgodnie z deklaracjami panuje w 21,4% badanych wolontariuszy, to taka, w której rodzice żyją swoimi sprawami, nie bardzo interesują się tym, czym zajmują się ich dzieci. Według młodzieży rodzice troszczą się głównie ich ocenami w szkole oraz zaspokojeniem podstawowych potrzeb. W tych rodzinach czas wolny poszczególne osoby spędzają oddzielnie, niewiele rozmawiają. Najmniej osób (trzy osoby, co stanowi 1,8% badanych) swoją sytuację domową ocenia jako typ rodziny o atmosferze autokratycznej. Dane dotyczące atmosfery w rodzinach badanych wolontariuszy zostały zaprezentowane w tabeli 1 oraz na wykresie 1.

---

²² Por. J. W i l k, *Pedagogika rodziny*, Lublin: Wyd. Poligrafia Salezjańska 2002, s. 55.

Tab. 1. Atmosfera w rodzinach wolontariuszy

Atmosfera domowa	Grupa				Razem	
	Szkołny Klub Wolontariusza		Centrum Duszpasterstwa Młodzieży		N	%
	N	%	N	%		
Demokratyczna	57	79,2	71	74,0	128	76,2
Autokratyczna	2	2,8	1	1,0	3	1,8
Bezlądna	13	18,1	23	24,0	36	21,4
Brak odpowiedzi	0	0	1	1,0	1	0,6
Razem	72	100,0	96	100,0	168	100,0

Wykres 1. Atmosfera w rodzinach wolontariuszy

Na podstawie uzyskanych wyników badań można stwierdzić, że panująca w rodzinie atmosfera demokratyczna najbardziej sprzyja podejmowaniu przez młodzież działań prospołecznych. Relacje ciepłe, pełne wrażliwości na potrzeby innych członków rodziny, z jasno określonymi normami i zasadami postępowania stanowią ważny czynnik sprzyjający podejmowaniu aktywności pomocowej wobec innych, potrzebujących pomocy.

*Wzorce zachowań
i autorytety w opinii wolontariuszy*

Kolejnym zagadnieniem poddanym analizie był stosunek wolontariuszy do autorytetów oraz wzorce osobowe stanowiące dla badanych źródło inspiracji zachowań. Literatura przedmiotu wskazuje, że okres adolescencji często wiąże się z utratą autorytetów, zamianą autorytetów na idoli. Jednakże według M. Żebrowskiej w wielu przypadkach kryzys ten jest przejściowy – z nasileniem we wczesnej fazie adolescencji i stopniowym osłabieniem w kolejnych latach. Zdaniem tej autorki, dla młodzieży zawsze ważny jest autorytet rodziców²³.

Z przeprowadzonych badań, podczas których młodzież w pytaniu otwartym miała za zadanie odpowiedzieć, czy ma autorytety, a jeśli tak, to kogo uznaje w swoim życiu za autorytet, wynika, że 94% badanych przyznaje, iż mają w życiu autorytety i wymieniają minimum jedną osobę, która jest dla nich autorytetem. Wśród wskazywanych autorytetów możemy wyłonić dwie kategorie osób:

1. Osoby cieszące się powszechnym szacunkiem, znane z działalności prezentowanej w przekazach medialnych, z którymi sami wolontariusze osobiście nie mieli okazji się spotkać czy rozmawiać, np. Jan Paweł II, Matka Teresa z Kalkuty. Warto wspomnieć, że w trakcie prowadzenia badań obydwie te osoby już nie żyły.

2. Osoby, z którymi wolontariusze mają częsty, bezpośredni kontakt, z najbliższego otoczenia; osoby, wśród których żyją, mogą obserwować ich sposoby zachowań. Do tej grupy należą rodzice wolontariuszy, inne osoby z ich rodzin, opiekunowie wolontariatu i nauczyciele.

Spośród wymienionych wcześniej osób najczęściej wybieranymi autorytetami w obydwu grupach byli: Jan Paweł II (57,1%), rodzice (40,5%) i opiekun wolontariatu (32,1%). Jednakże biorąc pod uwagę częstotliwość pojawiania się wybieranych osób, statystyczne różnice obserwujemy w wyborze Matki Teresy z Kalkuty (spośród wolontariuszy SzKW 25% uznało ją za autorytet, natomiast wśród wolontariuszy CDM – 8,3%) oraz rodziców (50%

---

²³ Por. M. Ż e b r o w s k a (red.), *Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży*, Warszawa: PWN 1985, s. 728; por. także: I. O b u c h o w s k a, *Adolescencja*, [w:] *Psychologia rozwoju człowieka*, red. B. Harwas-Napierała, J. Trempała, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2005, s. 179.

wolontariuszy ze SzKW uznaje autorytet rodziców, natomiast wśród wolontariuszy CDM – 33,3%). Szczegółowe dane prezentuje tabela 2.

Tab. 2. Osoby będące autorytetami dla wolontariuszy

Autorytet	Grupa				Razem		χ^2	<i>p</i>
	Szkolny Klub Wolontariusza		Centrum Duszpast. Młodzieży		<i>N</i>	%		
	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%				
Jan Paweł II	44	61,1%	52	54,2%	96	57,1%	0,810	0,368
Matka Teresa z Kalkuty	18	25,0%	8	8,3%	26	15,5%	8,737	0,003
Rodzice	36	50,0%	32	33,3%	68	40,5%	6,433	0,040
Inne osoby z rodziny	5	6,9%	5	5,2%	10	6,0%	0,222	0,638
Opiekun wolontariatu	27	37,5%	27	28,1%	54	32,1%	1,658	0,198
Nauczyciel	4	5,6%	1	1,0%	5	3,0%	2,903	0,088
Brak odpowiedzi	2	2,8%	8	8,3%	10	6,0%		

Wyniki nie sumują się do 100%, gdyż badana młodzież mogła podać więcej niż jedną odpowiedź.

Z danych przedstawionych w tab. 2 wynika, że dla wielu wolontariuszy rodzice są bardzo ważnymi i uznawanymi za autorytety osobami.

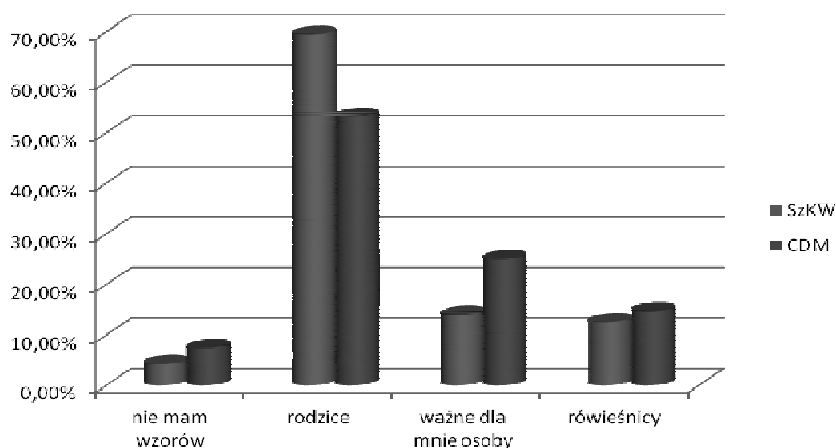
Z autorytetami wiążą się wzorce zachowań młodych ludzi. Często jest tak, że osoby będące autorytetami inspirują młodych ludzi do działania. Dlatego też wolontariusze zostali zapytani o to, skąd czerpią wzory zachowań. Dla największej grupy wolontariuszy (60,1%) wzorem zachowań są rodzice. Następnie (dla 20,2%), także w obydwu grupach, wzorem zachowań były osoby ważne, znaczące. Wśród tych osób wolontariusze wymieniali nauczycieli, opiekunów wolontariuszy i inne osoby z rodziny – ciotki, wujków i dziadków. Dwadzieścia troje (13,7%) wolontariuszy wzorem zachowań czerpie z życia rówieśników. Może to potwierdzać teorię, że w wieku młodzieńczym coraz ważniejszą rolę pełni środowisko rówieśnicze. Jednakże zdecydowana większość wolontariuszy czerpie wzorce zachowań z życia osób dorosłych. Porównując wypowiedzi wolontariuszy na temat autorytetów i wzorców zachowań młodzieży można stwierdzić, że wzorce czerpią oni wyłącznie od

osób z najbliższego otoczenia, które młodzież może obserwować w codziennym życiu. Wyniki te prezentują tabela 3 i wykres 2.

Tab. 3. Osoby będące wzorem zachowań dla wolontariuszy

Wzory zachowań	Grupa				Razem	
	Szkolny Klub Wolontariusza		Centrum Duszpasterstwa Młodzieży		N	%
	N	%	N	%		
Rodzice	50	69,4	51	53,1	101	60,1
Ważne dla mnie osoby*	10	13,9	24	25,0	34	20,2
Rówieśnicy	9	12,5	14	14,6	23	13,7
Nie mam wzorów	3	4,2	7	7,3	10	6,0
Razem	72	100,0	96	100,0	168	100,0

*nauczyciele, opiekun wolontariatu, inne osoby z rodziny; $\chi^2 = 4,400$; $df = 2$; $p = 0,111$

Wykres 2. Wzory zachowań dla wolontariuszy

Jeśli chodzi o wzorce zachowania, nikt z badanej grupy nie wymienił osób znanych z mediów, z literatury – takich, z którymi nie ma bezpośredniego kontaktu (tab. 3, wykres 2). W wyborze wzorów zachowań nie stwierdzono

różnic istotnych statystycznie między wolontariuszami z CDM i SzKW ($p < 0,111$). Zarówno w jednej, jak i w drugiej grupie wzorami zachowań dla wolontariuszy są rodzice. Pytanie nie dotyczyło wzorów zachowań prospołecznych, ale ogólnie wzorów zachowań w różnych sytuacjach życiowych. W kontekście wcześniej omawianego zagadnienia atmosfery domowej wolontariuszy można założyć, że w rodzinach o atmosferze demokratycznej często rodzice postrzegani są jako autorytety i oni stanowią inspirację do społecznej działalności dla młodzieży.

Zaangażowanie społeczne rodziców i stosunek do aktywności wolontariackiej ich dzieci

Biorąc pod uwagę, że większość wolontariuszy za wzorce osobowe bierze swoich rodziców, nie bez znaczenia pozostaje fakt ich zaangażowania prospołecznego oraz stosunku do pracy wolontarystycznej własnych dzieci. Dlatego też w dalszej części badań weryfikacji poddane zostało pytanie, czy rodzice wolontariuszy sami podejmują działania prospołeczne na rzecz innych, przez co mogą stanowić wzór postępowania wobec potrzebujących dla dzieci. Z analizy przeprowadzonych badań w tym zakresie wynika, że zaledwie 26,2% badanych pochodzi z rodzin o tradycjach prospołecznych. Pomoc ta związana jest często z wykonywanym przez rodziców wolontariuszy zawodem – nauczyciela, pielęgniarki, lekarza. Natomiast 73,8% wolontariuszy pochodzi z rodzin, w których rodzice nie angażują się w pomoc potrzebującym.

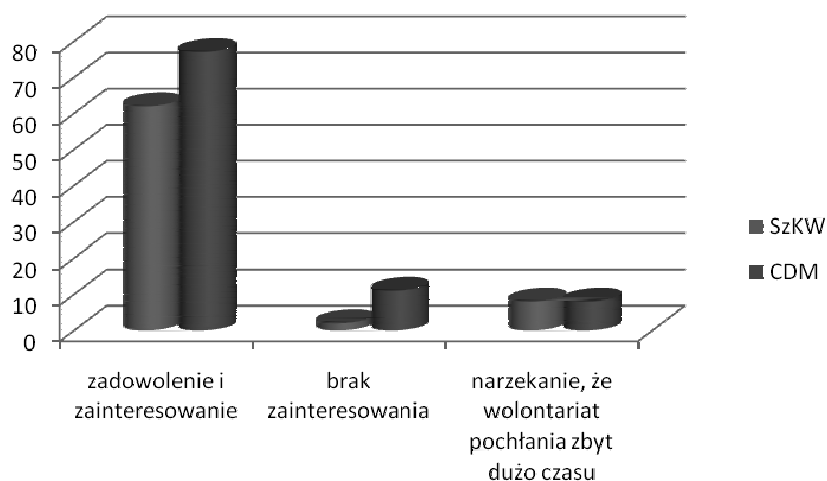
Tab. 4. Zaangażowanie rodziców wolontariuszy w działania prospołeczne

Zaangażowanie rodziców	Grupa				Razem	
	Szkolny Klub Wolontariusza		Centrum Duszpasterstwa Młodzieży		N	%
	N	%	N	%		
Tak	17	23,6	27	28,1	44	26,2
Nie	55	76,4	69	71,9	124	73,8
Razem	72	100,0	96	100,0	168	100,0

Sam fakt bezpośredniego braku zaangażowania rodziców wielu wolontariuszy w zorganizowane działania pomocowe nie świadczy jeszcze o ich negatywnym stosunku do tego rodzaju pracy. Stąd obok zaangażowania rodziców wolontariuszy w działania prospołeczne w analizie pod uwagę wzięty został także ich stosunek do faktu zaangażowania w wolontariat własnych dzieci. Zdecydowana większość rodziców wolontariuszy, nawet jeśli sami nie podejmują działań prospołecznych, jest zadowolona z faktu zaangażowania dzieci w wolontariat: interesują się tym, czym zajmują się dzieci, są gotowi wspierać ich w tych działaniach (82,7%). Często rozmawiają z wolontariuszami na temat ich działań pomocowych. Nie jest to jednak jedyny rodzaj stosunku rodziców wolontariuszy do ich zaangażowania. Rodzice (9,5%) badanych uważają, że wolontariat zabiera ich dzieciom zbyt dużo czasu i odrywa od innych obowiązków, głównie od nauki. Takie podejście nie przyczynia się do wspierania wolontariuszy w ich pracy. Najmniej rodziców wolontariuszy, bo zaledwie 7,7%, nie wykazuje żadnego zainteresowania zaangażowaniem dzieci. Szczegółowo dane te prezentują tabela 5 i wykres 3.

Tab. 5. Reakcja rodziców na zaangażowanie wolontarystyczne młodzieży

Reakcja rodziców na zaangażowanie swoich dzieci w wolontariat	Grupa				Razem	
	Szkolny Klub Wolontariusza		Centrum Duszpasterstwa Młodzieży		N	%
	N	%	N	%		
Zadowolenie i zainteresowanie	62	86,1	77	80,2	139	82,7
Brak zainteresowania	2	2,8	11	11,5	13	7,7
Narzekanie, że wolontariat pochłania zbyt dużo czasu	8	11,1	8	8,3	16	9,5
Razem	72	100,0	96	100,0	168	100,0

Wykres 3. Reakcja rodziców na zaangażowanie wolontarystyczne młodzieży

Jak wynika z przedstawionych wyników badań, rodzice większości wolontariuszy mogą stanowić dla nich bardzo ważne źródło wsparcia w trakcie pracy. Zainteresowanie wykonywanymi czynnościami, efektami pracy, rozmowy na temat podopiecznych i trudności wynikających w trakcie pracy daje młodym wolontariuszom poczucie, że nie zostają ze swoimi problemami sami i są w ich najbliższym otoczeniu osoby gotowe służyć im dobrą radą i wsparciem. Ważny zatem wydaje się nie tylko przykład służby potrzebującym, jaki dają rodzice, ale również wsparcie udzielane dzieciom w trakcie prowadzonych przez nie działań wolontariackich, nawet jeśli rodzice takich działań nie podejmują.

WNIOSKI

Na podstawie przeprowadzonych badań można postawić kilka wniosków:

1. Środowisko rodzinne odgrywa bardzo ważną rolę w podejmowaniu działań wolontarystycznych przez młodzież. Warto zwrócić uwagę na etapy pracy wolontarystycznej, w których udział rodziców jest szczególnie istotny. Do etapów tych należą podjęcie decyzji młodzieży o zaangażowaniu oraz wspieranie w sytuacjach trudnych. Prawne uwarunkowania wolontariatu młodzieżowego sprawiają, że nie jest możliwe zaangażowanie młodzieży bez wiedzy rodziców, którzy muszą wyrazić na to pisemną zgodę. W związku z tym mogą pomóc swoim dzieciom w podjęciu odpowiedzialnej decyzji, wskazać

na trudności, jakie mogą się pojawić, oraz ustalić zasady, np. czasowego zaangażowania. Do rodziców należy bowiem dbałość o to, by przez zaangażowanie w wolontariat młodzież nie miała zaległości w szkole. Kolejnym ważnym momentem, w którym obecność rodziców jest szczególnie ważna, są trudności pojawiające się w pracy na rzecz innych. Od mądrego wsparcia rodziców zależy w dużej mierze to, jak młodzi ludzie poradzą sobie z tą sytuacją.

2. Rodziny, w których panuje atmosfera demokratyczna, stwarzają najbardziej sprzyjające warunki do podejmowania pracy wolontarystycznej oraz wspierania młodych wolontariuszy. Przyjazne stosunki, wzajemna życzliwość, biskie więzi, jasno określone normy i zasady, wzajemne wsparcie stanowią model zachowań prospołecznych. Poczucie bliskości z rodzicami daje młodzieży pewność, że w sytuacjach trudnych nie pozostaje sama, ale ma wokół siebie ludzi, którzy gotowi są wesprzeć radą i konkretną pomocą.

3. Jak wykazały badania, niewielki procent wolontariuszy pochodzi z rodzin, w których rodzice są wolontariuszami. Jednakże ważne jest to, żeby rodzice mieli świadomość, że są dla swoich dzieci autorytetami i wzorcami zachowań i nie bez znaczenia pozostaje ich stosunek do zaangażowania w wolontariat własnych dzieci. Fakt zainteresowania ich pracą oraz prezentowane w codziennym życiu postawy wrażliwości na nieszczęście innych stanowią czynnik zarówno motywujący, jak i wspierający młodzież w działaniach wolontarystycznych.

Przedstawione treści pozwalają stwierdzić, że rodzina jest jednym z najważniejszych środowisk życia i rozwoju człowieka w każdej sferze, także w zakresie wychowania prospołecznego, którego wyrazem jest zaangażowanie młodzieży w wolontariat. Wśród czynników szczególnie wpływających na postawy młodzieży są atmosfera domu rodzinnego, przykład rodziców i ich stosunek do faktu zaangażowania dzieci w wolontariat. Rodzice, mając świadomość, że są dla swoich dzieci źródłem pierwszych doświadczeń pomocy i solidarności oraz wzorem zachowań prospołecznych, powinni stwarzać w środowisku rodzinnym warunki sprzyjające rozwojowi takich cech, jak empatia, wrażliwość, pracowitość, systematyczność. Dzięki tym cechom młodzież może podejmować systematyczne działania wolontarystyczne, które – zdaniem bł. Jana Pawła II – mogą być szkołą życia, przyczyniającą się do wychowania młodzieży w kulturze solidarności i otwartości, w gotowości do dania daru z siebie²⁴.

---

²⁴ Por. J a n P a w e ł II, „*Miłość najwspanialszą formą ewangelizacji*”. *Przesłanie Papieża na zakończenie Międzynarodowego Roku Wolontariatu*, Watykan, 5 grudnia 2001 r., s. 4.

BIBLIOGRAFIA

- B o ł o z W.: Promocja osoby w rodzinie, Warszawa: Wyd. ATK–Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „Adam” 1998.
- B r a u n K., W ę d r y c h o w i c z K.: Wolontariat Młodzieżowy, Lublin: Centrum Wolontariatu w Lublinie 2007.
- G a w r o ń s k i S.: Ochotnicy miłości bliźniego, Warszawa: Więź 1999.
- I z d e b s k a J.: Dziecko w rodzinie u progu XXI wieku, Białystok: Trans Humana 2000.
- J a n P a w e ł II: „Miłość najwspanialszą formą ewangelizacji”. Przesłanie Papieża na zakończenie Międzynarodowego Roku Wolontariatu, Watykan, 5 grudnia 2001 r., s. 4.
- K a m i ń s k a E.: Młodzieżowy wolontariat, Radom: Arka 2005.
- K o ł o d z i e j K.: Na prawo patrz, [w:] Wolontariat w Ośrodkach Pomocy Społecznej, red. M. Bełdowska, Warszawa: Centrum Wolontariatu 2008, s. 45-94.
- K r o m o l i c k a B.: Działalność Koła Wolontariatu Studenckiego na rzecz dzieci potrzebujących pomocy, [w:] W służbie dziecku, red. J. Wilk, Lublin: KPR KUL 2001, t. III, s. 161-168.
- L e s z c z u k E.: Wychowanie prospołeczne, [w:] Wychowanie w rodzinie, red. F. Adamski, Kraków: WAM 1982, s. 301-311.
- O b u c h o w s k a I.: Adolescencja, [w:] Psychologia rozwoju człowieka, red. B. Harwas-Napierała, J. Trempała, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2005, s. 163-200.
- O b u c h o w s k a I.: Drogi dorastania, Warszawa: WSiP 1996.
- O c h m a n M., J o r d a n P.: Jak pracować z wolontariuszami, Warszawa: Boris 1997.
- P o r ę b a P.: Atmosfera wychowawcza. „Sprawozdania TN KUL” 18(1970), s. 56-58.
- P o r ę b a P.: Psychologiczne uwarunkowania życia rodzinnego, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1981, s. 48-55.
- Ustawa o Organizacjach pożytku publicznego i wolontariacie z dnia 24 kwietnia 2003 r., Dz. U. z dn. 29 maja 2003 r., nr 96, poz. 873.
- W i l k J.: Pedagogika rodziny, Lublin: Wyd. Poligrafia Salezjańska 2002.
- Ż e b r o w s k a M. (red.): Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży, Warszawa: PWN 1985.

FAMILY CONDITIONINGS OF YOUNG PEOPLE'S INVOLVEMENT
IN VOLUNTARY ORGANIZATIONS

S u m m a r y

Family is an exceedingly important environment of every person's life and development. It is in it that a person comes to this world, establishes his first relations, learns respect and love. It is also in the family circle that s/he learns sensitivity to other people's needs, which is specifically expressed in his/her involvement in a voluntary organization. The studies presented in the article prove that a family environment with a democratic atmosphere favors young people's decisions about getting involved in voluntary work. Their parents' model and their openness are a help in making responsible decisions about joining an organization, and interest in the work may be a perfect support in difficult of critical situations.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: wolontariat, rodzina, atmosfera rodziny, postawy prospołeczne, zachowania prospołeczne.

Key words: voluntary organizations, family, atmosphere in the family, pro-social attitudes, pro-social behaviors.